

Political imitation theorem. Political struggle carried out mainly through imitation, mythologization of the electorate's consciousness always leads to social conflicts. The strength of social conflicts during political myths destruction is directly proportional to the duration of their use and intensity of their formation.

Theorem on subjective-objective transformation. In the world of globalized social and political processes, the absence or substantial limitation of efficient civil society institutes creates danger for a community's subjective-objective transformation. In such a case, a community becomes only a nominal subject of certain rights, while in reality turning into an object of relations between other participants of the political process.

Applying these theorems for analyzing the present-day state of affairs allows making the following conclusion: extensive use of political imitation together with insufficient institutionalization of the national civil society creates danger of a social conflict, which, in the conditions of the present globalization challenges may lead to subjective-objective transformation of the Ukrainian society.

Minimizing the mentioned danger assumes two main directions of activity: firstly, reducing the use of imitation in all spheres of social life; secondly, creating and expanding the sphere of use of efficient communication between the society and government through a system of civil society institutes.

Conceptual vision of improvement of national politics of combating crime is proposed on the basis of mentioned.

Key words: *Ukraine, social conflict, imitation, civil society, social theorem, politics of combating crime.*

УДК 342.512

В. Ф. Нестерович

**ГЕНЕЗИС НАУКОВОЇ ДУМКИ ЩОДО РОЗУМІННЯ
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД
ВПЛИВУ ГРОМАДСЬКОСТІ НА ПРИЙНЯТТЯ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ**

У статті досліджено генезис наукової думки щодо розуміння конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів. Зазначено, що експлікація означеної теоретичної проблеми в наукових працях учених здійснюється в межах дихотомії влади та суспільства, де громадськості відводиться функція сполучної ланки. Запропоновано виокремити п'ять етапів генезису наукової думки щодо розуміння конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів.

Ключові слова: *генезис, наукова думка, конституційно-правові засади, вплив, громадськість, прийняття нормативно-правових актів.*

Постановка проблеми. Проблема конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів усе помітніше привертає увагу як представників юридичної науки, так і законодавців. Особливо інтерес до цього наукового напрямку зріс після маш-

табних громадських виступів, що відбулися в Україні в кінці 2013 – початку 2014 рр., котрі суттєвим чином вплинули на подальший державотворчий вектор розвитку нашої країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Попри чисельні публікації з проблематики громадськості, питання генезису наукової думки щодо розуміння конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів не отримало достатнього теоретичного розроблення серед вітчизняних учених-правників, що неабияк актуалізує його дослідження та складає **мету** цієї статті. Теоретичну основу дослідження означеної проблеми склали наукові праці таких вчених як Т. Сасіньська-Клас, Ж.-Ж. Руссо, Дж. Мілля, В. Гессена, О. Градовського, А. Дайсі, А. Есмена, М. Коркунова, Ш. Монтеск'є, К. Тактарьова, А. де Токвіля, А. Фергюсона, Д. Груніга, Б. Барбера, Р. Даля, Дж. Зіммермана, Л. ЛеДюка, Ю. Хабермаса та інших.

Формування цілей. Метою статті є дослідження генезису наукової думки щодо розуміння конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів.

Виклад основного матеріалу. Вихідною точкою у розвитку наукової думки щодо розуміння конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів є дослідження утвердження громадськості як суб'єкта такого впливу. Перші історичні корені виникнення громадськості в аспекті здійснення нею впливу на владу можна простежити ще за часів античності. Зокрема, етимологічно поняття «громадськість», вказує польський учений Т. Сасіньська-Клас, «походить з латинського «*populus*» чи «*populus*», тобто «люди». Тому першим значенням громадськості було все те, що належить до громадського (публічного) виміру колективу чи відкрита для громадськості сфера – *Res publica*. У Стародавній Греції її називали *агора*, *ринок*, *центр міської структури*, у якому збиралися громадяни. Саме так *res publica* функціонувала за часів феодалізму та означала «відкритість» і «доступність» [1, с. 63].

Водночас, незважаючи на античне підґрунтя походження феномена впливу громадськості, наукова історіографія з цього питання бере свій початок лише у XVIII ст., коли громадськість почала розглядатися вченими тих часів як невід'ємний суб'єкт обговорення та ухвалення нормативно-правових актів. Так, вагомий вплив на розвиток наукового підходу щодо посилення ролі громадськості в процесі прийняття нормативно-правових актів мала концепція, а пізніше теорія спільної волі та верховенства закону французького мислителя Ж.-Ж. Руссо. Остання була сформована на основі двох важливих теоретичних постулатів. Відповідно до першого постулату народ, який підкоряється законам, має бути їх творцем. Другим же постулатом було визначено, що мудрий законодавець починає не із прийняття законів, а із вивчення їх придатності в певному суспільстві

[2, с. 237–247]. Зазначені положення гармонійно поєднали в собі ідею про пріоритетну роль народу у творенні законів, на підставі чого заклали основоположні засади для конституційно-правового утвердження впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів.

Теоретично обґрунтована Ж.-Ж. Руссо ідея активного залучення громадян до процесу прийняття нормативно-правових актів згодом знайшла своє відображення і в засадничих конституційно-правових документах, які дали поштовх як для розвитку безпосередньої демократії, так і сучасної теорії конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів. Зокрема, у статті 6 Декларації прав людини та громадянина Франції – 1789 р. (*Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen*) визначається: «Закон є виразом загальної волі; усі громадяни мають право брати участь особисто або через своїх представників у його створенні» [3, с. 27]. Варто зазначити, що відповідно до преамбули чинної Конституції Франції 1958 р., вказана Декларація є її невід'ємною частиною [4, с. 136]. Тобто, на сьогодні положення Декларації прав людини і громадянина продовжують мати найвищу юридичну силу у Франції.

Помітну роль на першому етапі розвитку наукової думки щодо розуміння конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів відіграли наукові праці одного з ідеологів англійського лібералізму Дж. Мілля. Ключовою серед таких праць варто назвати «Представницьке правління», у якій учений сформулював теоретичний постулат, що став наріжним каменем у подальшому конституційно-правовому утвердженні впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів. Так, Дж. Мілля справедливо вказав, що «у суспільстві, навіть якщо воно за розмірами не перевищує маленьке місто, усі його члени можуть взяти участь лише в найнезначнішій частині громадських справ» [5, с. 23]. Наявну прогалину у вирішенні державних та суспільних справ учений пропонував заповнити якраз шляхом посилення ролі колективної участі громадян у цьому процесі [5, с. 31–32].

Загалом, до історіографії першого етапу вивчення конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів можна віднести наукові праці відомих класиків конституційного права – В. Гессена «Основи конституційного права» [6], О. Градовського «Зібрання творів» [7], А. Дайсі «Основи державного права Англії» [8], А. Есмена «Загальні основи конституційного права» [9], М. Коркунова «Порівняльний нарис державного права іноземних держав» [10], Ш. Монтеск'є «Про дух законів» [11], К. Тахтарьова «Від представництва до народовладдя» [12], А. де Токвіля «Про демократію в Америці» [13], А. Фергюсона «Досвід історії громадянського суспільства» [14] тощо. У вказаних наукових працях було розглянуто окремі аспекти конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів, що в подальшому

стало важливим теоретико-методологічним піддрунтям розвитку наукової думки з дослідження означеної теоретичної проблеми.

Паралельно з науковим утвердженням ідеї конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів йшло і становлення самого поняття «громадськість», що дає підстави виокремити другий етап генезису наукової думки щодо розуміння цієї проблеми. У наукових джерелах доволі тривалий час вважалося, що вперше це поняття використав відомий російський історик М. Карамзін в опублікованій у 1791 р. праці «Листи російського мандрівника», уживши його для позначення особливої риси людської солідарності – «духу суспільства» або «мудрого зв'язку суспільства». Утім більш пізні наукові розвідки цього напрямку засвідчили, що вперше це слово все-таки вжив у 1789 р. О. Радищев у літературному творі, маючи на увазі громадську думку [15, с. 80–81]. Важливим поштовхом до поширення поняття «громадськість» у вітчизняних наукових джерелах став переклад у 1817 р. І. Томаківським книги шотландського вченого А. Фергюсона «Досвід історії громадянського суспільства», де терміном «громадськість» було перекладено англійське поняття «public spirit», що дослівно означає «дух громадськості» [14, с. 223].

Історіографія наукових праць XIX ст. наочно засвідчує, що широкого вжитку поняття «громадськість» набуває у 40-х рр. цього століття, коли починає активно з'являтися у тлумачних словниках та довідкових виданнях. Окрім цього, поняття «громадськість» трапляється в роботах таких відомих учених як В. Белінський, О. Герцен, М. Огарьов тощо, які через його використання намагалися відобразити ідею соціальної згуртованості, специфічної позитивної риси, що формується в людей, які живуть у суспільстві та об'єднуються навколо вирішення певної суспільної проблеми [15, с. 83]. При цьому варто зазначити, що ідеї соціальності або громадськості та державної влади в наукових працях учених цього періоду історіографії, проблеми конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів мали антагоністичний характер, тобто протиставлялись один одному. Наповнення поняття «громадськість» позадержавним змістом було неабияк важливим як для юриспруденції загалом, так і для науки конституційного права зокрема, оскільки саме тоді було закладено підвалини демократичного контексту його сучасного змісту, що у свою чергу дає підстави виокремити другий етап історіографії проблеми конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів.

Протягом XIX ст. поступово утвердилось і друге значення громадськості як певного прошарку або групи людей, об'єднаних спільною діяльністю, позицією чи думкою. Особливість його використання полягала в тому, що поняття громадськість протиставлялося суспільству, маючи на меті таким чином відокремити передову частину суспільства від світської, аристократичної або салонної його частини. Тому громадськість, зазначає російський

учений В. Волков, почали називали прогресивну частину суспільства, що складалася з людей, котрі цінували та намагалися здійснювати громадські вчинки, у той час як суспільством зневажливо називали вищий світ, орієнтований виключно на естетичну поведінку та вишукані манери [15, с. 83].

Вживання слова «громадськість» у такому значенні зробило це поняття в певному сенсі унікальним та стало подальшим орієнтиром у розвитку наукової думки щодо розуміння проблеми конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів. Значущість другого етапу історіографії полягала в тому, що поняття громадськість, яке вживалося для позначення абстрактної якості – соціальності, тепер стало використовуватися для визначення групи людей або навіть колективного суб'єкта суспільства, причому з явною вказівкою на такі п'ять позитивних якостей: 1) прогресивність; 2) самоорганізованість; 3) згуртованість; 4) ініціативність; 5) небайдужість. Тому застосування етимологічного підходу дозволяє констатувати про історію переходу в наукових джерелах змістовного наповнення цього поняття від позначення якості до позначення колективного суб'єкта з активними та позитивними соціальними рисами.

Отже, зміст поняття «громадськість» еволюціонував від абстрактної риси соціальності до конкретного втілення цієї риси у певній групі людей та їхньому способі життя, який виражався активною та прогресивною діяльністю в середині суспільства. Саме таке розуміння громадськості й закріпилося в сьогочасних тлумачних словниках. Зокрема, Сучасний тлумачний словник української мови кореспондує громадськість з «усвідомленням кожним громадянином своїх прав і відповідальності за функції держави, яка має гарантувати ці права» [16, с. 216]. В іншому тлумачному словнику української мови громадськість кореспондується з «передовою частиною, передовими колами суспільства» [17, с. 199].

З огляду на наведені сучасні наукові джерела, можна констатувати, що обсяг поняття громадськість значно розширився насамперед за рахунок семантичного окреслення цього терміна його додатковим значенням – той, що мотивовано виражений людьми: інтерес, спільне благо або цінність. Тому громадськість у наукових джерелах починає кореспондуватися з публічним виміром колективу, те, що є публічно доступним, а також спільно виражене у визначних суспільством цінностях та благах. Тепер бачимо, що дедалі важче, а іноді просто неможливо в працях учених відокремити громадське від того, що є державним або, пов'язане з органами публічної влади, перебуваючи в їхньому розпорядженні чи компетенції. Змістовні рамки громадського та державного з поглибленням демократичних перетворень шоразу глибше взаємно проникають, трансформуються таким чином до конституційно-правової площини.

Через це в дослідженні генезису наукової думки щодо розуміння проблеми конституційно-правових засад впливу громадськості на при-

йняття нормативно-правових актів можна цілком обґрунтовано перейти до третього етапу розвитку наукової думки, який ознаменувався становленням ситуативного підходу з означеної проблеми. Зокрема, цей науковий підхід був запропонований та обґрунтований ще в першій половині ХХ ст. представником американського прагматизму Д. Дьюї, який вважав, що громадськістю передусім є активна аудиторія, тобто будь-яка група людей, що за певних обставин так або інакше згуртувалася навколо конкретних спільних інтересів або переживань. Група громадськості формується на основі визнання певного зла, яке може завдати шкоди спільному інтересу певного кола людей [18, с. 136–137].

Загалом у третьому етапі генезису наукової думки щодо розуміння проблеми конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів ситуативний підхід щодо дослідження означеного наукового напрямку набуває домінуючого значення. Скажімо, американський учений Д. Груніг, керуючись аналізом емпіричного матеріалу цілої низки проблемних ситуацій, зокрема під час здійснення впливу на прийняття нормативно-правових актів, запропонував виділити чотири види громадськості. Такими видами він назвав: 1) громадськість, яка реагує на всі проблеми, тобто виявляє свою активність з будь-якого питання; 2) байдужа чи індиферентна громадськість, яка не виявляє жодної активності; 3) громадськість, яка згуртувалася навколо однієї проблеми та є активною лише з приводу обмеженого та вузького кола пов'язаних між собою питань; 4) громадськість, об'єднана навколо певної резонансової проблеми та яка розпочинає активно діяти лише після її висвітлення засобами масової інформації, завдяки чому ця проблема стає відомою майже всім й перетворюється на предмет широкого обговорення в суспільстві [19, с. 135–139].

Отже, здобутком сучасної наукової думки щодо розуміння конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів є чітке усвідомлення, що досягнення та захист індивідуальних прав, свобод і законних інтересів під час прийняття нормативно-правових актів зазвичай є неможливим без допомоги та співробітництва з іншими. Тому громадянин як самостійний учасник суспільних відносин, звісно, не може ефективно впливати на державу, представлену організованими та структурованими органами публічної влади. Для цього інтереси громадян також повинні бути об'єднаними, згуртованими й мати конституційно гарантований характер їхнього вираження та захисту.

З огляду на зазначене, початок четвертого етапу генезису наукової думки щодо розуміння проблеми конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів ознаменувався намаганнями вчених юридично чітко визначити громадськість як колективного суб'єкта в конституційному праві. Така постановка проблеми обумовлена передусім

тим, що від цього загалом залежить ініціативність та дієвість громадськості в процесі розробки та ухвалення нормативно-правових актів, а також здійснення нею контролю за їх виконанням. Водночас, питання щодо правосуб'єктності громадськості в науці конституційного права є неоднозначним та дискусійним. Тому сутнісною рисою четвертого етапу генезису наукової думки щодо розуміння цієї проблеми є бурхливий науковий дискурс «за» та «проти» необхідності утвердження конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів.

Громадськість, згідно з першим науковим підходом, є та повинна бути невід'ємним суб'єктом обговорення й ухвалення нормативно-правових актів. На означеному теоретико-правовому підґрунті та фактичній кризі традиційних інститутів безпосереднього й представницького народовладдя в другій половині ХХ ст. було сформовано цілу низку наукових концепцій і підходів щодо вдосконалення парадигми сучасної демократії за рахунок долучення до цього процесу потенціалу впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів. Аналіз наукових праць зарубіжних учених Б. Барбера [2], Р. Даля [20], Дж. Зіммермана [21], Л. ЛеДюка [22] та Ю. Хабермаса [23] дозволяє стверджувати, що лейтмотивом виникнення та розвитку нових наукових підходів стало вирішення невідворотної проблеми щодо подолання все більшої прірви між органами публічної влади та громадянами у вирішенні державних і суспільних справ.

Відповідно до другого підходу обґрунтовується недоцільність наділення конституційною правосуб'єктністю громадськості з метою здійснення нею впливу на прийняття нормативно-правових актів. Учені щодо цього наводять два аргументи «проти». Перший аргумент – наявність у громадськості можливостей здійснення впливу на прийняття нормативно-правових актів містить у собі серйозну загрозу правотворчій діяльності представницьких органів публічної влади та може призвести взагалі до кризи представницької демократії [21, с. 54]. Другим аргументом противників віднесення громадськості до суб'єктів впливу на прийняття нормативно-правових актів є її неспроможність раціонально оцінювати ті або інші явища суспільного та політичного життя, які знаходять свій вияв у нормативно-правових актах, що приймаються [24, с. 43–46]. Представниками цього наукового підходу (Дж. Брайс, С. Верба, У. Фулбрайт) нерідко висловлюється сумнів стосовно здатності пересічних членів суспільства орієнтуватися на належному рівні в складних питаннях нормотворчого характеру.

Якщо громадськість змогла згуртуватися навколо вирішення певної суспільної проблеми, то вона є достатньо компетентною як для усвідомлення дій органів публічної влади, так і визначення проблемних питань, що виникають у їх діяльності під час прийняття нормативно-правових актів. Водночас, критичні погляди науковців щодо можливості утвердження конституційно-правових засад впливу громадськості дозволяють

констатувати, що ця сфера суспільних відносин потребує чіткого конституційно-правового регламентування. Це обумовлено насамперед тим, що залучення широких верств населення до вирішення певних проблем суспільного та державного розвитку може мати небезпечні наслідки для стабільності суспільних відносин, особливо в разі маніпуляцій громадською думкою з боку окремих політичних сил для вирішення власних вузькогрупових чи партійних інтересів.

Попри неабияку актуальність проблеми конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів вона так і не знайшла свого належного відображення на рівні комплексних наукових досліджень у вітчизняній юридичній науці загалом та науці конституційного права зокрема. Як наслідок – цілісна та належним чином обґрунтована наукова концепція конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів нині в Україні відсутня. Це, своїм чином, призвело до спотвореного та викривленого розуміння впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів, яке кореспондується здебільшого в негативному контексті як позаправова діяльність.

Керуючись вище викладеним, можна констатувати, що на сьогодні досить гостро постало питання щодо вдосконалення конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів. Більше того, виклики XXI ст., що детерміновані передусім ускладненням системи врядування та стрімким проривом у розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, наочно засвідчили формування новітнього – п'ятого етапу історіографії щодо вивчення цієї проблеми. Стушною щодо цього є думка американського вченого Р. Даля, що в сучасній демократії «громадяни не здатні здолати межі своєї свідомості шляхом простої участі в дискусіях один з одним, тоді як технологія дає їм можливість стежити за дискусією і голосувати з проблем, що обговорюються» [20, с. 515].

У зв'язку з цим, розширення можливостей реалізації прав громадян для того, щоб відігравати роль у прийнятті нормативно-правових актів не лише через обраних представників до органів публічної влади, але й через різноманітні конституційно-правові форми впливу дозволяє враховувати думку та інтереси різноманітних суспільних груп під час прийняття нормативно-правових актів та наближає громадян до процесу вирішення державних та суспільних справ. «Демократія», – слушно звертає увагу М. Даул, – «це більше ніж відвідування виборчих дільниць кожні кілька років. Для ефективного функціонування вона потребує вільних потоків інформації, взаємодії між громадянським суспільством та органами публічної влади, поваги до кожного громадянина, а також механізмів, що уможливають консультування в процесі прийняття рішень. Кожне суспільство має виробити найбільш ефективні механізми, що підходять саме йому, поважаючи непорушну сутність демократичних принципів» [25, с. 4].

З огляду на виклики сьогодення ключова роль у подальшому вдосконаленні конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів належить електронним інструментам такого впливу. Так, на думку родоначальника комп'ютерної демократії німецького вченого Г. Крауха теорія електронного впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів дозволяє вирішити проблеми сучасного врядування на більш високому рівні ніж інші теорії. Головним аргументом цьому є те, що однаковий доступ людей до інформаційно-комунікаційних технологій створює необмежені можливості для розвитку сучасної демократії загалом [26, с. 222] та конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів зокрема. У зв'язку з цим, звертає увагу російський учений В. Руденко, що «у сучасних концепціях демократії велике значення надається становленню нового суб'єкта прямого народовладдя – так званої діджитальної (цифрової) публіки. Нові технологічні досягнення роблять можливим не тільки участь окремих, і найчастіше відчужених один від одного громадян у голосуванні, а й створюють основу для їх самоорганізації, що не вимагає безпосереднього спілкування» [27, с. 22].

Зважаючи на наведені наукові позиції, набувають нового сенсу й фундаментальні права людини, які лежать в основі здійснення впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів. Зокрема, право людини шукати, отримувати й розповсюджувати інформацію та свої погляди будь-якими засобами та незалежно від державних кордонів, яке визначено у статті 19 Загальної декларації прав людини 1948 р. [28], третина населення планети, за даними ООН, реалізує завдяки доступу до світової мережі Інтернет [29, с. 123]. Колосальний та нині ще не до кінця вичерпаний потенціал Інтернету щодо отримання, вивчення та поширення необхідної інформації в текстових та аудіовізуальних формах суттєво розширюють спектри впливу громадськості. Можливість спілкуватися через комп'ютерні мережі дозволяє досить швидко згуртувати та об'єднати зусилля розрізаних громадян, перетворюючи їх в потужну й впливову громадську силу, здатну консолідовано підходити до вирішення певної нормативної проблеми.

Загалом п'ятий етап розвитку наукової думки щодо розуміння проблеми конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів на сьогодні перебуває на початковому етапі свого становлення та ще далеко незавершений. Ключовим напрямом проведення наукових розвідок новітнього етапу дослідження означеної проблеми повинно стати подальше теоретико-методологічне обґрунтування конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів з урахуванням викликів сьогодення – посилення глобалізаційних, інтеграційних та міраційних процесів, активне проникнен-

ня інформаційно-телекомунікаційної сфери до процесу прийняття нормативно-правових актів і збільшення його прозорості й відкритості.

Висновки. Таким чином, слід виокремити п'ять етапів генезису наукової думки щодо розуміння конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів:

Перший етап (XVIII ст.) – формування теоретико-методологічного підґрунтя в розвитку наукової думки з дослідження конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів на основі наукових праць відомих учених-класиків конституційного права – В. Гессена, А. Градовського, А. Дайсі, А. Есмена, В. Коркунова, Дж. Мілля, Ш. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, А. де Токвіля, А. Фергюсона.

Другий етап (XIX ст.) – утвердження громадськості як наукового поняття, що еволюціонувало в працях М. Карамзіна, О. Радищева, І. Томаківського, В. Белінського, О. Герцена, М. Огарьова від позначення цим поняттям абстрактної риси соціальності до конкретного втілення цієї риси у певній групі людей та їхньому способі життя, який виражався активною діяльністю у середині суспільства та антагоністичним характером щодо влади.

Третій етап (перша половина XX ст.) – громадськість починає кореспондуватися в наукових працях учених, ключовими серед яких є роботи Д. Дьюї та Д. Груніга, з публічним виміром активної групи людей, які згуртувалися навколо конкретних спільних інтересів, здійснюючи в такий спосіб вплив на владу. На підставі цього виникає ідея щодо конституційно-правового врегулювання такого роду впливу.

Четвертий етап (друга половина XX ст.) – наукове обґрунтування в працях передусім зарубіжних учених Л. ЛеДюка, Б. Барбера, Ю. Хабермаса, Р. Даля та Дж. Зіммермана проблеми конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів та використання отриманих наукових доробків із названої проблеми в актах чинного законодавства.

П'ятий етап (перша половина XXI ст.) – удосконалення наукових (М. Даул, Г. Краух, Франк Ла Ру, В. Руденко) та нормативно-правових підходів проблеми конституційно-правових засад впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів з урахуванням викликів сьогодення.

Використані джерела:

1. Сасінська-Клас Т. Громадська думка суспільства в процесі зміни / Т. Сасінська-Клас // Вісник Львівського університету. – Серія журналістики. – 2004. – Випуск 25. – С. 60–66.
2. Демократія: Антологія / Упор. О. Проценко. – К.: Смолоскип, 2005. – 1108 с.
3. Декларация прав человека и гражданина 1789 года // Французская Республика. Конституция и законодательные акты. – М.: Прогресс, 1989. – С. 26–29.

4. Конституция Франции 1958 года // Конституции зарубежных государств: Великобритания, Франция, Германия, Италия, Соединенные Штаты Америки, Япония, Бразилия: Учебное пособие / Сост. проф. В. В. Маклаков. – 7-е изд. – М.: Wolters Kluwer Russia, 2010. – С. 79–136.
5. Милль Дж. Ст. Представительное правление. Публицистические очерки / Дж. Ст. Милль ; пер. сь англ. подь ред. Р.И. Сементковского. – Спб. : Изд. Ф. Павленкова, 1897. – 192 с.
6. Гессень В. М. Основы конституційного права / В. М. Гессень. – Изд. 2-е. – Пг. : Изд. юр. книж. склада «Право», 1918. – 437 с.
7. Градовский А. Д. Собрание сочинений / А. Д. Градовский. – Том пятый. – С-пб. : Типография М. М. Стасюлевича, 1902. – 562 с.
8. Дайси А. В. Основы государственного права Англии. Введение въ изучение английской конституции / А. В. Дайси ; пер. 6-го англ. изд. О.В. Полторацкой подь ред. проф. П. Г. Виноградова. – М., 1905. – 658 с.
9. Эсмень А. Общія основанія конституційного права / А. Эсмень ; пер. сь 4-го франц. издания подь ред. Н. О. Беръ. – Издание второе. – С.-Петербургъ : Издательство О.Н. Поповой, 1909. – 450 с.
10. Коркуновъ Н. М. Сравнительный очеркъ государственного права иностранныхъ державъ. – Часть первая. Государство и его элементы / Н. М. Коркуновъ. – Спб. : Типография М. Меркушева, 1906. – 164 с.
11. Монтескье Ш. Л. О духе законов / Ш. Л. Монтескье ; сост., пер. и коммент. А. В. Матешук. – М.: Мысль, 1999. – 672 с.
12. Тахтаревъ К. Отъ представительства къ народовластію / К. Тахтаревъ. – СПб. : Библиотеки Обществознания, 1907. – 228 с.
13. О демократіи въ Америкѣ: Сочинение Алексѣя де Токвиля / Пер. сь 14-го французскаго издания В. Н. Линдъ. – Москва : Книжное дело, 1897. – 620 с.
14. Фергюсон А. Опыт истории гражданского общества / Пер. И. Тимковского. – Т. 3. – СПб, 1817. – 426 с.
15. Волков В. Общественность: забытая практика гражданского общества / В. Волков // Pro et Contra. – 1997. – № 4. – С. 77–91.
16. Сучасний тлумачний словник української мови : 65 000 слів / За заг. ред. проф. В. В. Дубічинського. – Х. : ВД «ШКОЛА», 2006. – 1008 с.
17. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
18. Королько В. Г. Основы паблик рилейшинз / В. Г. Королько. – М. : «Рефл-бук» ; К. : «Ваклер», 2000. – 528 с.
19. Gruning J. E. Excellence in Public Relations and Communications Management / Ed. by James E. Gruning. – Hillsdale, NJ : Lawrence Erlbaum Associates. – 666 p.
20. Даль Р. Демократія и её критики / ред. М. В. Ильина ; пер. с англ. – М. : РОССПЭН, 2003. – 576 с.
21. Зиммерман Дж. Прямая демократия в Соединенных Штатах Америки: опыт и проблемы / Дж. Зиммерман // Вестник Московского государственного университета. – Серия 11. – Право. – 1991. – № 5. – С. 47–55.

22. ЛеДюк Л. Учасницька демократія: референдуми у теорії та практиці / Лоуренс ЛеДюк. – Х.: Центр освітніх ініціатив, 2002. – 160 с.

23. Habermas J. Faktizität und Geltung : Beiträge zur Diskurstheorie des Rechts und des demokratischen Rechtsstaats / J. Habermas. – Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1992. – 668 s.

24. Американское общественное мнение и политика / Отв. ред. Ю. А. Замошкин ; Институт США и Канады АН СССР. – М.: Наука, 1978. – 294 с.

25. Участь громадськості в процесі прийняття рішень на місцевому рівні : Посібник. – К.: Ленвіт, 2012. – 64 с.

26. Скаун О. Ф. Теория государства и права: Учебник / О. Ф. Скаун. – Х.: Консум; Ун-т внутр. дел, 2000. – 704 с.

27. Руденко В. Н. Конституционно-правовые проблемы прямой демократии в современном обществе : автореф. дис. ... докт. юр. наук : 12.00.02 / В. Н. Руденко ; Уральская гос. юр. академия. – Екатеринбург, 2003. – 46 с.

28. Загальна декларація прав людини: прийнята та проголошена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року № 217 А (III) // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – Ст. 3103.

29. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні / Омбудсман України. – Київ, 2011. – 370 с.

Нестерович В.Ф. Генезис научной мысли о понимании конституционно-правовых основ влияния общественности на принятие нормативно-правовых актов

В статье исследуется генезис научной мысли относительно понимания конституционно-правовых основ влияния общественности на принятие нормативно-правовых актов. Указывается, что экспликация обозначенной теоретической проблемы в научных трудах ученых осуществляется в рамках дихотомии власти и общества, где общественности отводится функция связующего звена. Предложено выделить пять этапов генезиса научной мысли относительно понимания конституционно-правовых основ влияния общественности на принятие нормативно-правовых актов.

Ключевые слова: *генезис, научная мысль, конституционно-правовые основы, влияние, общественность, принятие нормативно-правовых актов.*

Nesterovych V.F. Genesis of scientific thought on understanding the constitutional and legal principles of public influence on the adoption of legal acts

The article examines the genesis of scientific thought on understanding the constitutional and legal principles of public influence on the adoption of legal acts. It is claimed that the designated explication of theoretical problems in scientific works of scientists carried out within the dichotomy of power and society where the public is given as a bridge. The author proposed identifies the five stages of the genesis of thought on understanding constitutional and legal principles of public influence on the adoption of legal acts.

The first stage (XVIII) – is formation of theoretical and methodological basis for the development of scientific thought on scientific works of classical scholars of constitutional law – V. Hessen, A. Gradovsky, A. Dicey, A. Esmen, V. Korkunov, J. Mill, Ch. Montesquieu, J.-J. Russo, A. de Tocqueville, A. Ferguson. The second stage (XIX) – is strengthening public as a scientific concept, which evolved in the works of N. Karamzin, A. Radishchev, I. Tomakivsky, V. Belinsky, A. Herzen, M. Ogarev designate this concept from abstract to specific features of social implementation of the features in a particular group of people and their way of life, which is expressed active in the middle of society and nature antagonistic towards the government. The third stage (first half of the XX century) – The public begins to understand in scientific works of scientists, key among which are the work of J. Dewey and J. Gruning, with a public dimension as active group of people who rallied around specific common interests and thus influencing on power. On this basis, there is the idea of constitutional and legal regulation of this kind of influence. Fourth stage (second half of the XX century) – is scientific justification above all in the works of foreign scientists L. LeDuc, A. Barber, J. Habermas, R. Dahl and J. Zimmerman problems of constitutional and legal principles of public influence on the adoption of legal acts and use of the scientific results of the abovementioned problem in acts of current legislation. Fifth stage (first half of the XXI century) – is improving research (M. Daul, K. Krauh, Frank LaRoe, V. Rudenko) and regulatory approaches the problem of constitutional and legal principles of public influence on the adoption of legal acts taking into account the challenges of today.

Key words: *genesis, scientific thought, constitutional and legal principles, influence, public adoption of legal acts.*

УДК 347.44+336.011

К.О.Старинець

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ «ТЕОРІЇ РИЗИКУ» («VENTURESOME THEORY») У ПЕРЕДДОГОВІРНОМУ ПРОЦЕСІ

У переддоговірних відносинах «теорія ризику» ґрунтується на трьох основних положеннях: по-перше, будь-яке втручання в переддоговірний процес є порушенням принципу свободи договору. По-друге, обмеження свободи договору змусить сторони подумати двічі, перш ніж вступати в переговори, а значить, призведе до зниження кількості укладених контрактів; третє положення ґрунтується на принципі, згідно з яким поведінка сторін, що не підпадає під дію формально встановлених норм, є юридично індиферентною.

Сучасний закон повинен знайти баланс між, з одного боку, необхідністю захисту прав та інтересів сторін вступити в переговори і, з іншого боку, необхідністю дотримання свободи договору.

Ключові слова: *переддоговірні відносини, «теорія ризику», переддоговірний процес, переговори, свобода договору.*

Постановка проблеми. Договір як взаємна угода сторін не виникає спонтанно. Його укладенню передують фактичні контакти та взаємодії